

УДК: 378+371.15+371.134+37.091.313

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПРОЕКТУВАННЯ МАЙБУТНІМИ ФАХІВЦЯМИ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ БЛАГОДІЙНИХ ТУРИСТИЧНИХ ОБ'ЄДНАНЬ

О.О. Біла

*доктор педагогічних наук, професор,
Ізмаїльський державний гуманітарний університет*

У статті розглядаються методичні засади підготовки фахівців соціономічної сфери як майбутніх проєктантів професійної діяльності; подається наукове обґрунтування своєрідних особливостей організації майбутніми соціономістами благодійних туристичних об'єднань. Систематизовано типи молодіжних об'єднань за критерієм характеру їх діяльності, презентовано авторську розробку проєкту професійно спрямованої роботи з молоддю в умовах добровільного об'єднання туристичних послуг «Одіссей». Конкретизовано результати дослідно-експериментальної роботи студентів-проєктантів.

Ключові слова: фахівець соціономічної сфери, проєктування професійної діяльності, благодійне туристичне об'єднання, студентська проєктна команда, туристичний навчально-тренінговий центр.

Становлення та вдосконалення роботи різноманітних молодіжних об'єднань в Україні відбувається на фоні стрімкого розвитку туризму і краєзнавства як сфери соціально-педагогічної діяльності. У цьому зв'язку значно актуалізується проблема створення студентами у вищих закладах освіти благодійних туристичних об'єднань, що зорієнтовані на збагачення духовного потенціалу майбутніх фахівців, змістовне проведення активного відпочинку педагогічно занедбаних учнів, дітей і молоді із сімей «групи ризику» тощо.

Слід підкреслити, що для вихованців дитячих притулків та інтернатів, школярів із неблагополучних сімей і багатодітних родин, практично єдиним каналом, що забезпечує їхнє переважно віртуальне ознайомлення з містами України та різними країнами світу, стало телебачення й Інтернет.

Значний поштовх щодо відновлення туристичної роботи з дітьми та молоддю відбувся у зв'язку із задекларованими положеннями в Законі України «Про освіту» та Законі України «Про позашкільну освіту», регламентованими документами зі спортивного туризму Федерації спортивного туризму України, правилами дотримання безпечних умов проведення туристських подорожей з учнівською молоддю України, узгоджених у міських і районних відділах освіти. Ідеться, насамперед, про спрямування загальнодержавної туристичної роботи на залучення дітей і молоді до активної діяльності з вивчення історії рідного краю та довкілля, світової цивілізації, географічних, етнографічних, історичних об'єктів і явищ соціального життя, формування фізично здорової особистості, організацію змістовного дозвілля суб'єктів навчально-виховного процесу, спільного сімейного дозвілля тощо.

Дослідженню процесів становлення молодіжного руху в організованій та неформальній формі присвячено наукові праці В. Головенька, М. Головатого, О. Корнієвського та ін. Саме ця група вчених акцентує дослідницьку увагу на створенні таких організаційних форм шкільного та студентського туризму, як об'єднання дітей і молоді у краєзнавчі гуртки; клуби істориків, геологів, географів; експедиції; групи пішохідних туристів і музейні групи. Безперечно, такі об'єднання суттєво впливають на перспективи подальшого професійного самовизначення учнів і студентів. Водночас саме такі молодіжні об'єднання є вагомим ресурсом для реалізації ініціатив майбутніх соціальних педагогів і менеджерів освіти у ракурсі організації благодійних екскурсійних маршрутів для різних категорій населення. Тому, саме у вищих закладах педагогічної освіти актуалізується проблема створення волонтерських рухів добровільних об'єднань соціально активної молоді.

Мета статті – визначити своєрідні особливості проєктної діяльності майбутніх соціономістів, спрямованої на розробку та реалізацію благодійних туристичних об'єднань.

Теоретичний аналіз ключового поняття «проєктування професійної діяльності фахівця соціономічної сфери» з-поміж інших категорій професійної педагогіки засвідчив наявність підстав уважати його родовим стосовно таких базових понять, як «проєкт», «проєктування», «проєктна діяльність» та видовим щодо педагогічних категорій «професійне проєктування», «педагогічне проєктування», «соціально-педагогічне проєктування».

Розкриваючи змістовну спрямованість проєктування в освітній галузі, вітчизняні та

зарубіжні науковці (М. Горчакова-Сибірська, І. Колеснікова, Г. Ільїн, А. Цимбалару та ін.) відштовхуються від того, що воно належить до соціальної сфери, а його продукт – до розряду гуманітарних проектів.

Серед розмаїття потенційних суб'єктів проектування у сфері освіти ми зосередили увагу на процесі проектування професійної діяльності соціальними педагогами та менеджерами освіти. Встановлено, що загальна логіка проектної діяльності зазначених фахівців-соціологів складається в певній послідовності взаємопов'язаних професійних дій:

- діагностика вихідного стану об'єкта, проблематизація та прогнозування;
- цілепокладання й добір проектних пропозицій для розв'язання проблеми;
- моделювання, планування та програмування проектних заходів;
- керівництво та реалізація запланованих проектних дій;
- моніторинг результатів проектної діяльності;
- підсумкова оцінка набутих досягнень;
- оформлення та презентація проектних продуктів.

Теоретичний аналіз поняття «соціально-педагогічне проектування» дозволив визначити його як системоутворювальний компонент у структурі соціально-педагогічної діяльності фахівця соціологічної сфери, що інтегрує сукупність професійних дій з ініціації проектного задуму, діагностування та прогнозування варіантів творчого розвитку (або перетворення) соціально-педагогічних процесів, явищ, засобів з урахуванням змісту соціального замовлення, особливостей суб'єктів і соціального простору, устрою життя, етно- й соціокультурних умов; моделювання та конструювання новоствореного продукту (соціально-педагогічного проекту); планування, програмування, практичної реалізації та поточної оцінки проектних заходів; моніторингу досягнення соціально значущої мети в умовах освітнього середовища [1, с. 128].

Проектна діяльність соціального педагога як вид суспільно-професійної діяльності набуває специфічних особливостей через неоднорідність соціально-виховного середовища та неоднозначність проектних завдань, пов'язаних із широким діапазоном індивідуальних випадків, клієнтських ситуацій, проблем цільових груп, системних соціальних проблем, та відповідно різних рівнів соціальної взаємодії соціологів у межах проекту («соціальний педагог – дитина», «соціальний педагог – цільова група», «проектна команда фахівців-соціологів – цільова група» та ін.).

На підставі аналізу наукових джерел щодо визначення класу завдань соціально-педагогічного проектування (І. Богданова, М. Шакурова, В. Юсупов та ін.) встановлено, що більшість науковців виокремлюють модифікаційні, трансформаційні та комбінаторні завдання, що містять елементи модернізації, модифікації, раціоналізації та трансформації об'єкта соціально-педагогічного проектування. Зазначені завдання є визначальними для вибору фахівцем соціологічної сфери певного виду проектної діяльності – нормативної, пошукової або комбінаторної.

Результати теоретичного аналізу своєрідності проектної діяльності соціального педагога, системи проектних завдань й інноваційного потенціалу нововведень, що характеризують їх розв'язання, стали підставою для авторського визначення поняття «проектування професійної діяльності фахівцем соціологічної сфери» як спеціально організованої системи індивідуальних творчих дій фахівця та впорядкованих спільних дій колективних суб'єктів проектної команди, призначеної для розв'язання модифікаційних, трансформаційних і комбінаторних завдань соціально-педагогічної практики з урахуванням варіантів розвитку соціально-педагогічних процесів (явищ), соціальних інститутів або варіантів їх цілеспрямованої зміни від вихідного стану до бажаного. До таких дій належать:

- визначення якісних і тимчасових параметрів проектного результату професійної діяльності, його можливих варіантів;
- побудова моделі професійної діяльності для одержання спрогнозованого результату;
- визначення та застосування засобів професійної діяльності, що забезпечують результативну реалізацію та поточне оцінювання проектних заходів, моніторинг досягнення соціально значущої мети в умовах освітнього простору.

Підкреслимо, що результатом професійної підготовки майбутніх фахівців соціологічної сфери до проектування благодійних молодіжних об'єднань туристичного спрямування виступає готовність студентів до творчого здійснення професійних повноважень на етапі прогнозування

перспектив туристичної роботи в соціальному просторі; розроблення, впровадження та моніторингу туристичних маршрутів для різних категорій населення; створення згуртованих проектних команд соціологів-організаторів туризму дітей і молоді. Саме такі проектні команди покликані на професійне задоволення запитів користувачів туристських послуг; своєчасне розв'язання конфліктних ситуацій, що виникають у процесі взаємодії суб'єктів туристичної діяльності тощо.

У наукових працях М. Головатого зазначено, що молодіжні об'єднання класифікуються за параметром їх професійної спрямованості. Ідеться передусім про професійні спілки, асоціації, суспільно корисні молодіжні об'єднання тощо.

У практичній площині типологія молодіжних об'єднань за критерієм характеру діяльності включає: молодіжні філії політичних партій; громадсько-політичні організації молоді; національні молодіжні організації; студентський рух; молодіжні релігійні організації; благодійні фонди для молоді та молодіжні благодійні фонди; молодіжні партії тощо. Як наголошує М. Головатий, в Україні вони представляють новий соціальний рух – неофіційну, небюрократизовану мережу молодіжних об'єднань професійного спрямування, що існують як на місцевих, так і на всеукраїнському рівнях і визначають для розв'язання конкретні локальні завдання [2, с. 25].

На основі аналізу наукових праць В. Луначека та С. Багач [3] ми встановили, що до туристсько-краєзнавчих об'єднань учнівської і студентської молоді в освітніх закладах відносяться:

- туристичні секції, гуртки, клуби любителів туризму, молодіжні школи, наукові товариства для обдарованої молоді тощо;
- етнічні експедиції учнів і студентів;
- діючі учнівські й студентські групи екскурсодів у громадських музеях, що функціонують поряд із державною музейною мережею;
- волонтерські команди для роботи у туристсько-краєзнавчих таборах, проведення екскурсій містом тощо.

Експериментально-дослідна робота відбувалася у процесі реалізації майбутніми соціальними педагогами благодійного проекту «Одіссей» на базі державного навчального закладу «Одеське Вище професійне училище морського туристичного сервісу». Підкреслимо, що на базі цього училища створено експериментальний педагогічний майданчик з метою розробки, апробації та впровадження системи професійної підготовки, яка базується на компетентнісних підходах при підготовці в професійно-технічних навчальних закладах фахівців для підприємств сфери туризму з теми «Розробка державних стандартів професійно-технічної освіти на основі компетенцій з робітничої професії “Агент з організації туризму”».

На жаль, у навчальному закладі не функціонували благодійні молодіжні об'єднання туристсько-краєзнавчого спрямування. Водночас відповіді студентів щодо необхідності їх організації засвідчили, що практично половина від усіх опитаних (47 %) має зацікавленість у здійсненні такої роботи. І лише деякі студенти (12 %) звернули нашу увагу на те, що вони беруть участь у роботі експедиційних загонів.

Такі факти свідчать про погіршення способів проведення вільного часу учнів училища. Як підкреслила переважна більшість студентів (67 %), найчастіше вони обирають пасивні форми його проведення: читання журналів і перегляд телепрограм, спілкування з друзями, розваги (слухання музики, комп'ютерні ігри тощо).

Для виявлення рівнів налаштованості учнів училища на здійснення благодійної діяльності в умовах туристичних об'єднань, ми використали орієнтаційну анкету Б. Басса (для визначення спрямованості особистості) та тест «Готовність до саморозвитку» (автор О. Співак). У результаті експерименту було з'ясовано, що 32 % учнів експериментальної та 36 % учнів контрольної групи мали початковий рівень спрямованості на досліджуваний аспект діяльності; відповідно 42 % учнів і 40 % – проміжний, і лише 26 % учнів експериментальної групи та 24 % – з контрольної засвідчили, що спрямовані на професійно зорієнтовану справу, визначилися з майбутніми фаховими перспективами та зацікавлені в самореалізації у молодіжному волонтерському русі.

На наступному етапі експериментальної роботи ми розробили та впровадили проект професійно спрямованої роботи з учнівською молоддю в умовах добровільного об'єднання туристичних послуг «Одіссей».

Мета створення проекту полягала в тому, щоб забезпечити умови для вдосконалення професійної підготовки учнів, які навчаються за фахом «Агент з організації туризму», та сприяти їхньому професійному самовизначенню у різних сферах надання благодійних туристичних послуг.

До основних завдань упровадження проекту належали такі як:

- активізувати соціально-спрямовану діяльність учнів шляхом організації міських та виїзних ознайомчих екскурсійних програм для різних цільових груп;
- стимулювати творчі пропозиції учнів щодо розробки нових екскурсійних маршрутів і внутрішніх турів вихідного дня по Україні, надання додаткових туристичних послуг;
- удосконалити вміння та навички учнів своєчасно застосовувати методи управління туристичним агентством.

На першому, організаційному етапі, реалізовано наступні проектні заходи: переговори з адміністрацією училища для створення команди фахівців, зацікавлених в організації навчально-тренінгового центру «Одіссей»; проведення робочих зустрічей з керівниками туристичних агенств та освітніх закладів з метою обговорення потенційного складу цільових груп, для яких необхідно реалізувати очні та віртуальні екскурсійні маршрути; проведення робочих семінарів студентів магістратури і викладачів університету для спільного розроблення програми підготовки добровільних екскурсантів за загальною програмою базової підготовки з пішохідного туризму та особистісно-орієнтованою програмою з урахуванням індивідуальних інтересів і здібностей учнів училища (зокрема, для майбутніх істориків-краєзнавців, географів-краєзнавців, екологів-краєзнавців (зелений туризм), майбутніх музеєзнавців, етнографів і літературних краєзнавців).

На другому, підготовчому етапі, впроваджено комплекс навчально-тренінгових занять з учнями, як потенційними екскурсантами, згідно із спеціально розробленою тематичною програмою, що інтегрує наступні модулі:

модуль перший – «Загальні основи туристичної діяльності» (7 занять);

модуль другий – «Особливості внутрішнього туризму» (3 заняття);

модуль третій – «Організація екскурсійного обслуговування» (5 занять).

На цьому етапі ми використали такі активні методи і форми навчально-тренінгової роботи з учасниками експериментальної групи, як: проблемна лекція, дискусія, кейс-метод, робота в малих групах, ділові ігри тощо.

На наступному, впроваджувавальному етапі, проектна команда учнів училища проводила різноспрямовані екскурсії для наступних цільових груп: молодших школярів, підлітків, учнів і персоналу училища та ін. Такі екскурсії відрізнялися за сценаріями, маршрутами, організаційними формами (віртуальні, у звичайному реальному режимі, комбіновані). Ідеться про реалізацію внутрішніх екскурсійних туристичних маршрутів у таких містах України, як Одеса, Білгород-Дністровський, Ізмаїл, Умань тощо. Також передбачалося й проведення заочних, віртуальних та он-лайн екскурсій для учнів молодшого шкільного віку та підлітків загальноосвітніх шкіл.

На прикінцевому етапі експериментальної роботи з учнями училища в умовах добровільного молодіжного об'єднання ми перевірили, наскільки успішно відбувся процес професійного самовизначення у респондентів. Нами зафіксовано його високий рівень: у 30 % учнів експериментальної та 24 % – контрольної групи. Наступний, проміжний рівень мали 46 % учнів експериментальної групи та 41 % контрольної групи. Початковий рівень – відповідно 24 % та 35 % респондентів.

Зазначимо, що всі учасники проекту створили надійний актив молоді, який протягом навчального року успішно співпрацював із педагогами училища для організації екскурсій за місцем проживання з різними цільовими групами.

Перспективи подальших наукових розвідок лежать у площині поглиблення наукового дослідження. Так, на наступному етапі науково-дослідної роботи необхідно зосередити увагу на визначенні основних підходів до проектування інклюзивних екскурсійних маршрутів для дітей і молоді в умовах сільської місцевості.

1. Біла О. О. Підготовка майбутніх фахівців соціономічної сфери до проектування професійної діяльності: теорія і практика / О. О. Біла. – Одеса : Астропринт, 2013. – 420 с.

2. Головатий М. Ф. Соціологія молоді: курс лекцій / М. Ф. Головатий. – К. : МАУП, 2006. – 304 с.

3. Лунячек В. Е. Управление туристско-краеведческой работой у заочнообразовательных учебных заведениях: учебно-методический пособие до курса «Новітні технології в управлінні освітою» / В. Е. Лунячек, С. В. Багач. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 43 с.

Белая Е. А. Методические основы проектирования будущими специалистами социологической сферы благотворительных туристических объединений.

В статье рассматриваются методические основы подготовки специалистов социологической сферы как будущих проектировщиков профессиональной деятельности; представлено научное обоснование особенностей организации будущими социологами благотворительных туристических объединений. Систематизированы типы молодежных объединений в соответствии с критерием характера их деятельности, предложена презентация авторского проекта профессионально направленной работы с молодежью в условиях добровольного объединения туристических услуг «Одиссей». Конкретизированы результаты исследовательско-экспериментальной работы студентов-проектировщиков.

Ключевые слова: *специалист социологической сферы, проектирование профессиональной деятельности, благотворительное туристическое объединение, студенческая проектная команда, туристический учебно-тренинговый центр.*

Bila O. O. Social and pedagogical Aspects of Future Specialists' Projection of sociological sphere of charitable tourist associations.

This article represents theoretical basics of problems of preparation of specialist in sociological sphere as future designers of professional activity.

The article presents the scientific basis of peculiar features of organization by future sociologists charitable tourist youth association. Types of youth associations are systematized in accordance with the criteria of their activity. The presentation of author project of professional forwarded work with youth in volunteer association of tourist services «Odyssey» is proposed. The results of designer-students' experimental research work is concretized.

Key words: *specialist of sociological field, projecting of professional activity, charitable tourist association, student's projecting team, tourist study-training center.*

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Луцан Н.І.